

Wędrowka przez Biblię

Broszura wydawany przez
„Impuls” TWR Polska

nr **45**

od **30.10.2016**
do **26.03.2017**

Niewiele mniejsi

W najbliższym czasie wsłuchiwać się będziemy w głos proroków, których nazwano mniejszymi. Aż siedmiu z nich, spośród dwunastu, przemówi do nas w tym półroczu. To dobrze. Działali w czasach kryzysu i my przechodzimy kryzys, ich słowa mogą nas pouczyć, natchnąć nową nadzieją.

Może byli nieco „mniejsi” od Izajasza czy Jeremiasza, ale byli wielkimi prorokami, bo występowali w imieniu wielkiego Boga i głosili prawdę. Tę prawdę i my dziś powinniśmy przyjmować i ją rozgłaszać. Tak postępował w swoim czasie Jan, uczeń Jezusa. W swoim liście napisał:

„Co widzieliśmy i słyszeliśmy, to i wam zwiastujemy...”

Będziemy wsłuchiwać się w głos proroków i apostołów (Piotra, Jana). Składali oni świadectwo o żywym Bogu i o tym, co Bóg dla nas czyni i czego od nas oczekuje.

Dawid w Psalmie 8 woła: „Czymże jest człowiek, że o nim pamiętasz...?” i stwierdza: „Uczyniłeś go niewiele mniejszym od Boga”. Bądźmy więc gotowi na przyjmowanie i wprowadzanie w życie Bożej prawdy, bo i my jesteśmy... niewiele mniejsi.

Księga Amosa

Czas

Działalność Amosa przypadła na okres panowania króla izraelskiego Jeroboama II, syna Joasza, a więc na lata 782–753 przed Chrystusem. Prorokami współczesnymi Amosowi byli Jonasz i Ozeasz, działający w północnym królestwie Izraela, oraz Izajasz i Micheasz, prorocy królestwa południowego, judzkiego. Pierwsza połowa VIII w. p.n.e. była okresem pomyślności i dobrobytu w państwie izraelskim. Zamożniejsze rodziny zaczęły prowadzić beztroskie, wystawne życie, obniżyły się standardy moralne i religijne, szerzyła się niesprawiedliwość społeczna. Przeciwno tym zjawiskom wystąpił prorok Amos.

Temat

Amos ukazuje Boga jako władcę panującego nad wszystkimi narodami. Czuwa On nad praworządnością, winnych nieposłuszeństwa upomina i karze. Miarą odpowiedzialności każdego narodu jest stopień poznania objawionej mu prawdy Bożej. Stąd prorok zwraca się z najbardziej zdecydowanymi wymaganiami, napomnieniami i ostrzeżeniami do swoich rodaków, będących narodem wybranym. Bóg otacza swój lud szczególną przychylnością, ale domaga się od niego prawego postępowania i posłuszeństwa względem objawionej mu Woli. Nie zadowala Go powierzchowne, czysto zewnętrzne sprawowanie kultu, ograniczające się do wypełniania obrzędów religijnych. Prorok Amos – w imieniu Pana – potępia brak integralności w codziennym życiu Izraelitów, szczególnie jaskrawo widoczny wśród warstw rządzących, zamożnych, piętnuje hulaszcze, rozrzutne życie, szczególnie wykorzystywanie i uciskanie ludzi ubogich, pozbawionych wszelkich praw i opieki. Nierówności społeczne i związane z nimi nadużycia, niemoralność

i brak prawdziwej pobożności – to główne problemy wskazywane przez Bożego proroka. Naruszanie sprawiedliwości i wierności wobec Pana i w stosunkach międzyludzkich sprowadzi na Izraela surową karę. Prorok zwiastuje nadejście Bożego sądu nad narodem otumanionym materialnym dostatkiem, pograżonym w niemoralności i pijaństwie, zapominającym o swym Panu i o Jego Prawdzie. Amos zapowiada, że z nadchodzącej zagłady ocaleje jedynie niewielka „Reszta”.

Pozorny okres rozkwitu za rządów Jeroboama II jest w rzeczywistości czasem danym narodowi wybranemu na upamiętnienie się, na powrót do Boga, Stwórcy i Zbawiciela.

Autor

Amos pochodził z judzkiego miasta Tekoa, gdzie był pasterzem. Dowiadujemy się o tym ze wstępnych słów księgi; czytamy, że „był jednym z pasterzy z Tekoa”, za dni „Uzjasza, króla Judy, i za dni Jeroboama, syna Joasza, króla Izraela”. Na tronie w Jerozolimie zasiadał więc wtedy potomek Dawida, Uzjasz, a władzę w północnym Izraelu sprawował Jeroboam. Mimo swego judzkiego pochodzenia, Amos, jako prorok, działał wyłącznie na terenie północnego państwa izraelskiego, a zwłaszcza w Betel, gdzie znajdowało się centrum bałwochwalczego kultu Baala.

Bóg powołał zwykłego pasterza pochodzącego z Tekoa, małej miejscowości leżącej w pobliżu Jerozolimy, by przekazał ostrzeżenia i napomnienia północnym plemionom izraelskim, oddalającym się od Pana i od Jego Prawdy. Niektórzy komentatorzy nazywają Amosa „wiejskim kaznodzieją, powołanym i wysłanym przez Boga, by ogłaszał Jego wyroki w wielkim mieście”.

Rodzinne miasteczko Amosa, Tekoa, leżało w górzystej okolicy, skąd rozciągał się widok na rozległe tereny pustynne sięgające Morza Martwego. Dzisiaj prowadzi tamtędy autostrada, biegnąca m.in. przez Betlejem i Hebron, ale wtedy, w VIII w. przed

Chrystusem, były to tereny niedostępne, stanowiące królestwo dzikich zwierząt, odwiedzane jedynie przez ludy koczownicze. W tej okolicy ukrywał się kiedyś Dawid, umykając przed Saulem. II Księga Samuela (r. 14) wspomina, że kobieta pochodząca z Tekoa przyniosła Dawidowi, gdy był już królem, ważną wiadomość. Jest to jedyna wzmianka o małej miejscowości Tekoa w ST, poza Księgą Amosa.

Amos, jako pasterz, musiał dobrze znać pustynne tereny, na których wypasano szczególnie odporne na chłód odmiany owiec. Okryte były one długą wełną, chroniącą je przed wyziębieniem w okresie zimowym. Amos, opiekując się owcami, musiał często przebywać na pustyni. W 7 r. Księgi Amosa czytamy, że był on pasterzem i „tym, który nacina sykomory” (w. 14). Pasterze przebywający na pustyni często nacinali owoce sykomory, żeby przyspieszyć ich dojrzewanie. Owoce sykomor, przypominające małe figi, były cennym pożywieniem dla ludzi pozostających przez dłuższy czas na pustyni. Niektórzy pasterze troszczyli się o prawidłowy rozwój przystosowanych do warunków pustynnych drzew figowych, hodowali je, przycinali – jednym z nich był z pewnością Amos. Musiał być twardym, zahartowanym człowiekiem, jako pasterz i hodowca drzew figowych i jako taki został powołany przez Boga na proroka. Gdy przybył do Betel, nie spotkał się z uznaniem, wrogo odnieśli się do niego kapłani pozostający na usługach króla. Czytamy w 7 r. Księgi Amosa (10–15): „Posłał Amazjasz, kapłan z Betel, do Jeroboama, króla izraelskiego, aby mu powiedzieć: Spiskuje przeciw tobie Amos pośród domu Izraela. Nie może ziemia znieść wszystkich mów jego, gdyż tak rzekł Amos: „Od miecza umrze Jeroboam i Izrael będzie uprowadzony ze swojej ziemi. I rzekł Amazjasz do Amosa: „Widzący, idź, uciekaj sobie do ziemi Judy! I tam jedz chleb, i tam prorokuj! A w Betel więcej nie prorokuj, bo jest ono królewską świątynią i królewską budowlą”. I odpowiedział Amos Amazjaszowi: „Nie jestem ja uczniem proro-

---

ków, gdyż jestem pasterzem i tym, który nacina sykomory. Od trzody bowiem wziął mnie Pan i rzekł do mnie Pan: „Idź, prorokuj do narodu mego, izraelskiego”.

Bóg powołał Amosa na swego proroka, znalazł go na pustyni, gdzie opiekował się owcami, i posłał do Betel, gdzie znajdowała się królewska świątynia. Tam, w miejscu gdzie oddawano cześć fałszywym bóstwom, odciągając lud od kultu jedyne prawdziwego Boga, Amos nawoływał do upamiętania i powrotu do Pana. Podobnie jak kiedyś Mojżesz przebywający na pustyni został wezwany, by głosić faraonowi wyroki Pana, albo jak Dawid pasący owce swego ojca został powołany na króla i proroka, tak i Amos, pasterz i hodowca drzew figowych, został posłany do Betel, by ogłaszać napomnienia, wyroki, ostrzeżenia Pańskie. Wykonał swe zadanie, choć spotkał się z wrogością i niechęcią przywódców religijnych i politycznych swego narodu. W odróżnieniu od „oficjalnych” proroków zrzeszonych przy pałacu królewskim, Amos otrzymał osobiste powołanie od Boga i zwiastował Jego Słowo. Po wypełnieniu zadania Amos prawdopodobnie musiał opuścić Betel i powrócić w swoje rodzinne strony. Zgodnie z tradycyjnym przekazem grób Amosa znajduje się w Tekoa, co wskazuje na powrót proroka z Betel do ojczystej ziemi.

Przesłanie księgi

Nazwa „Betel” znaczy „Dom Boga” – taką nazwę nadali mu ojcowie, patriarchowie izraelscy. Ale miasto to stało się centrum kultu bałwochwalczego i prorocy nazwali go „Domem nicości” (Bet-Awen), o czym czytamy m.in. w Księdze Ozeasa. Obok Samarii, stolicy północnego królestwa izraelskiego, Betel było głównym ośrodkiem kultu Baala. To tam król Jeroboam I wzniósł złoty posąg cielca, któremu Izraelici zaczęli oddawać cześć, zamiast pielgrzymować do Jerozolimy, do domu żywego Boga. Lud izraelski odwrócił się do Boga plecami i zaczął kłaniać się pogańskiemu

bóstwu. Betel stało się centrum fałszywej religii, zaczęło też odgrywać przodującą rolę jako centrum polityczne i centrum kulturowe. Zbudowano tu królewską świątynię, założono szkołę proroków. To, co postanowiono w Betel, stawało się obowiązującą normą w całym królestwie. Tu kształtowały się nowe nurty religijne i kulturowe, nowe mody, nowe obyczaje. Tu decydowano, co jest nowoczesne, co wypada, co jest popularne i modne – jak się ubierać, jak się zachowywać, żeby iść z duchem czasu i nie narażać się na zarzut staroświeckości, zacofania.

Do takiego miasta przybył Amos, wiejski kaznodzieja, prosty pasterz, człowiek niepasujący do otoczenia, do nowych standardów, nurtów i mód. Przyszedł, mówiąc, że przynosi poselstwo od Boga. Przekazując wyroki Pana, posługiwał się dziwnym językiem, zdradzającym wiejskie pochodzenie. Wołał np.: „Słuchajcie słowa tego, krowy Baszanu, które mieszkacie na górach Samarii: uciskacie biednych, gnębicie ubogich...” (4, 1), albo „Czy konie pędzą po skałach, czy tam się orze wołami, że zamieniacie sprawiedliwość na truciznę, a owoc prawości na piołun?” (6, 12).

Zapewne ludzie, przyzwyczajeni do gładkich słów wykształconych proroków z Betel, byli zakłopotani, a może i zgorszani, gdy słuchali takich soczystych wypowiedzi wiejskiego proroka.

A jednak to właśnie Amos mówił prawdę. Używając wyrazistych, nieraz dosadnych obrazów, demaskował nieprawość, bezbożność, niemoralność swoich rodaków. Dzisiaj nie są nam znane wypowiedzi wykształconych, ale fałszywych proroków z Betel. Znamy natomiast i studiujemy proroctwa Amosa. Dlatego, że Amos zwiastował poselstwo objawione mu przez Boga.

Niektórzy spośród mieszkańców Betel dosłyszeli w słowach Amosa prawdę, byli poruszeni do głębi i zwrócili się ku Bogu. Ale większość była nieczuła na głos Bożego proroka. Zbyt daleko odeszli od Pana, zbyt głęboko pograżyli się w bezprawiu i bałwochwalstwie. Odrzucili poselstwo Amosa, wystąpili przeciw-

---

ko niemu. Na ich czele stanął kapłan Amazjasz, który wysłał królowi Jeroboamowi wiadomość: „Amos spiskuje przeciwko tobie (...), gdyż tak rzekł Amos: Od miecza umrze Jeroboam i Izrael będzie uprowadzony ze swojej ziemi” (7, 10). Czy Amos rzeczywiście wypowiedział takie słowa? Nie! Prorok zapowiedział w imieniu Pana: „Świątynie Izraela będą zniszczone. Wystąpię z mieczem przeciw domowi Jeroboama.” (7, 9). Proroctwo Amosa było prawdziwe. Od miecza zginął wnuk Jeroboama, co zakończyło panowanie tej dynastii w Izraelu. Natomiast kapłan Amazjasz zniekształcił wypowiedź proroka. Owszem, była mowa o mieczu i o domu, czyli rodzie Jeroboama, ale nie o uśmierceniu mieczem samego Jeroboama. Amazjasz przekręcił słowa Amosa, żeby nastawić przeciwko niemu panującego króla. Prawda została zniekształcona. Była to brzydka manipulacja, która spowodowała, że Boże ostrzeżenie nie dotarło do króla izraelskiego. Kapłan Amazjasz powiedział Amosowi: „Widzący, idź, uciekaj sobie do ziemi Judy! I tam jedz chleb, i tam prorokuj”. Innymi słowy: „Nie wiem, na jakiej podstawie uważasz siebie za proroka, jasnowidzu. Wracaj do ziemi judzkiej, skąd przyszedłeś. My nie potrzebujemy tu twoich rzekomych proroctw. Przepowiadaj sobie przyszłość w Judzie i tam zarabiaj na chleb. My nie będziemy tu żywić darmożjada”. Amazjasz chciał pozbyć się Amosa i uczynił wszystko, żeby go zniesławić i wyszydzić. Na koniec powiedział wprost: „A w Betel więcej nie prorokuj, bo jest ono królewską świątynią, królewską budowlą...”. To znaczy: „Fora ze dwora; za wysokie progi na twoje nogi, Amosie. Precz z dworu króla, precz z królewskiej świątyni. Nie ma tu miejsca dla

Pracę naszą można wspierać modlitwą
oraz finansowo poprzez wpłaty na nasze konto:

PKO BP IV Oddział Wrocław
Nr r-ku: 05 1020 5242 0000 2702 0020 4313

ciebie, wieśniaka, niby-proroka. Ja tu jestem kapłanem. Nie życzę sobie innych nauczycieli na moim terenie. Dostyc już twoich słów przeciw królowi, przeciw świątyni, przeciw Izraelowi. Ludzie tu, w Betel, nie chcą słuchać twoich złowieszczych przepowiedni. Powodzi im się dobrze, są zadowoleni z życia w dostatku, w beztróscie. Dlaczego burzysz ich spokój, niepokoisz króla i jego dworzan. Im odpowiada to, co głosimy my, kapłani i prorocy dworscy”.

Jakże fałszywe i pokrętne były te słowa Amazjasza. Przecież prawdziwą służbę kapłańską można było pełnić jedynie w Jerozolimie, w świątyni żywego Boga, Pana Izraela. Amazjasz był fałszywym kapłanem fałszywego boga. Służył Baalowi w pogańskiej świątyni w Betel, głosząc to, co było wygodne dla króla i zamożnych elit rządzących. Prawdziwym sługą prawdziwego Boga był Amos. Nie chciano go jednak słuchać, choć głosił prawdę, Słowo Boże. A może trzeba by powiedzieć, iż nie chciano go słuchać dlatego, że głosił prawdę, że głosił Słowo Boże. Czy to powinno nas dziwić? Przecież nawet Jezusa nie chciano słuchać, choć mówił Prawdę, przychodząc wprost od Ojca w niebie. Nawet w Jerozolimie, nawet w świątyni, a raczej zwłaszcza tam, odrzucono poselstwo Jezusa, odniesiono się do niego wrogo. Dlaczego ludzie zatykają uszy, by nie słuchać Bożej Prawdy? Bo jest to prawda także o nich, o ich grzechu. Prawda o tym, że ich życie powinno się zmienić, że winni odwrócić się od zła, nawrócić się ku Bogu i pozwolić Mu działać w swoim sercu. Żeby mogli doznać oczyszczenia, przemiany. Ale – jak powiedział Jezus – ludzie „bardziej umiłowali ciemność, bo ich uczynki są złe. Każdy bowiem, kto źle czyni, nienawidzi światłości i nie zbliża się do światłości, aby nie ujawniono jego uczynków”(Jan 3, 20).

Musimy być tego świadomi, że gdy głoszone jest Słowo Boże, rozbłyska światło Prawdy i zostajemy prześwieceni; wszelkie zło w naszych czynach, słowach, myślach staje się jawne, jest obnażone, zdemaskowane. Dzieje się tak zarówno w życiu ludzi, którym

---

głosimy Bożą Prawdę, jak i w naszym życiu, bo i nas przecież Słowo Boże przenika, bada, przeświecła, przemienia. Przynajmniej tak powinno być, chyba że należymy do tych, którzy nie chcą zbliżyć się do światłości, aby nie ujawniono ich uczynków”. Słowo Boże jest jak duchowy miecz, przenika do naszej duszy i naszego ducha, ocenia zamiary, myśli, motywacje (por. Hbr 4, 12). Zawsze, gdy pozwalamy Słowu Bożemu przeświecić nasze serca, zostajemy skonfrontowani z Bożą Prawdą i mamy szansę poprawić się, zawrócić z błędnych ścieżek, nawrócić się do żywego Boga. Musimy jednak być otwarci na głos Boga, na wołanie Jego posłańców.

Zwróćmy uwagę na słowa Amosa, który tak odpowiedział Amajaszowi: „Nie jestem prorokiem, ani nie jestem uczniem proroków (...), jestem pasterzem i tym, który nacina sykomory. Od trzody bowiem wziął mnie Pan i rzekł do mnie: Idź, prorokuj do narodu mego, izraelskiego”. Innymi słowy Amos powiedział: „Nie jestem wyuczonym prorokiem, nie jestem w ogóle człowiekiem wykształconym. Jestem zwykłym pasterzem. Ale mnie, prostego człowieka, Bóg powołał do swojej służby i polecił mi rozgłaszać Jego Słowo. Ja nie zwiastuję własnej mądrości, własnych przemyśleń, zwiastuję Bożą Prawdę, Słowo objawione mi przez Boga żywego”. To było jedyne źródło autorytetu Amosa – został powołany przez Boga na proroka, stał się „ustami Pana”, przekazywał myśli, wyroki, pouczenia Pańskie.

Podobnie było z apostołami. Chrystus powołał na swych uczniów w większości ludzi prostych, niewykształconych. Ale powołał ich i przygotował do służby Pańskiej, objawił im Słowo Boże, namaścił Duchem Świętym. Przekazali nam oni Jego mądrość, Jego Prawdę. Nawet apostoł Paweł, człowiek niezwykle mądry i starannie wykształcony, napisał: „Nie przyszedłem do was, bracia, z wyniosłością mowy lub mądrości, (...) uznałem bowiem za właściwe nic innego nie umieć między wami, jak tylko Jezusa Chrystusa i to ukrzyżowanego. (...) Mowa moja i zwiastowanie moje nie

---

były głoszone w przekonywujących słowach mądrości, lecz objawiały się w nich Duch i moc, aby wiara wasza nie opierała się na mądrości ludzkiej, lecz na mocy Bożej” (I Kor 2, 1–5).

Te słowa apostoła narodów w pełni oddają także postawę proroka Amosa. Nie głosił on ludzkiej mądrości, lecz Prawdę Bożą. Został powołany przez Boga na proroka i przekazywał wyłącznie to, co wypływało z woli Pana. Ostrzegał lud izraelski przed Bożą karą, przed nadchodzącym Bożym sądem. Izraelici grzeszyli, popadli w bałwochwalstwo, niemoralność, nie wypełniali woli Boga, łamali jego przykazania, możni wykorzystywali ubogich, szerzyła się niesprawiedliwość społeczna, narastał formalizm religijny, brakowało prawości, uczciwości, pobożności. To wszystko zostało napiętnowane przez Bożego proroka. Jego poselstwo nie było popularne, przyjemne. Przyszedł, by ogłosić, że Bóg ukarze grzech swego ludu. To ostrzeżenie skierowane jest także do nas. Nie zapomnijmy nigdy, że święty Bóg rozprawi się z wszelkim złem.

Podział księgi

Proroctwa Amosa można podzielić na trzy główne części.

Pierwsza grupa mów prorockich - skierowana jest przeciw narodom otaczającym Izrael **1, 1–2,3**

Druga grupa proroctw - mówi o sędzie nad Judą i Izraelem **2, 4–6,14**

Trzecia grupa proroctw - to wizje przyszłości **7–9**

- 1) wizja szarańczy,
- 2) wizja ognia,
- 3) wizja pionu ołowianego,
- 4) wizja kosza owoców,
- 5) wizja upadku świątyni,
- 6) wizja odnowy mesjańskiej, odbudowy Królestwa.

Drugi List Piotra

Autor

Drugi List Piotra napisał „Szymon Piotr, sługa i apostoł Jezusa Chrystusa” – jak czytamy w pierwszym wierszu. List ten apostoł Piotr napisał najprawdopodobniej tuż przed swoją męczeńską śmiercią, ok. 67 r. n.e. Z tego względu Drugi List Piotra nazywany jest często jego „łabędzim śpiewem”, podobnie jak Drugi List do Tymoteusza zwany jest „łabędzim śpiewem” apostoła Pawła.

Drugi List Piotra znalazł się w kanonie Nowego Testamentu dopiero w IV wieku n.e. Z różnych powodów kwestionowano Piotrowe autorstwo tego Listu. Nad autentycznością Drugiego Listu Piotra zastanawiali się tak znani pisarze wczesnego Kościoła jak Klemens Aleksandryjski, Orygenes czy Euzebiusz. Hieronim pisał: „Szymon Piotr napisał dwa Listy, zwane powszechnymi, ale drugiemu z nich wielu odmawia autentyczności, ponieważ różni się stylem od pierwszego”. Hieronim zaakceptował jednak Drugi List jako pismo pochodzące od Piotra. Najprawdopodobniej list ten zredagował nieznan nam sekretarz, piszący pod nadzorem i w imieniu Piotra, podobnie jak Pierwszy List zredagowany został przez Sylwana. To wyjaśnia różnicę stylu obu Listów. Wątpliwości co do kanoniczności Drugiego Listu Piotra przecięła ostatecznie decyzja Soboru Trydenckiego.

Drugi List Piotra wykazuje na tyle dużo podobieństw do Pierwszego Listu i zawiera tak wiele osobistych szczegółów, że wystarczy to, by zgodnie z kościelną tradycją uznać Piotra za autora tego Listu.

Temat Listu

Drugi List Piotra jako „łabędzi śpiew” apostoła przypomina Drugi List do Tymoteusza napisany przez apostoła Pawła także na

krótko przed męczeńską śmiercią. Zarówno Paweł, jak i Piotr wspominają w swoich ostatnich listach o zbliżającej się śmierci i czynią to w sposób pozbawiony żalu, smutku. Wyznają z radością, że wypełnili swoje zadanie i są świadomi, iż nadszedł czas ich odejścia do Pana. Apostoł Paweł pisał: „Dobry bój bojowałem, biegu dokonałem, wiarę zachowałem; a teraz oczekuje mnie wieniec sprawiedliwości” (II Tm 4, 6–8). W podobnym duchu wypowiada się w swym Liście apostoł Piotr (II Piotra 1, 13–14).

Paweł i Piotr pozostawiają w swoich ostatnich pismach ostrzeżenie – ostrzeżenie przed odstępstwem i przed uleganiem błędnym naukom. Niebezpieczeństwo herezji zagraża zarówno nauczycielom, jak i zwykłym członkom wspólnot chrześcijańskich. Jediną skuteczną obroną przed błędnymi naukami jest wzrastanie w poznaniu Jezusa Chrystusa. Piotr pisze, że wytrwać w prawdziwej wierze może tylko ten, kto poznaje Jezusa Chrystusa. Chodzi nie tylko o poznanie faktów z życia Jezusa, nie tylko o wiedzę o Nim; chodzi o poznanie Jego samego. Jezus, modląc się do Ojca, powiedział: „To jest życie wieczne: aby poznali Ciebie, jedynego prawdziwego Boga i Jezusa Chrystusa, którego posłałeś”.

Poznanie Boga, poznanie Jezusa nie oznacza jedynie intelektualnego zaakceptowania Chrystusa, ale zmianę całej moralnej postawy człowieka, przemianę życia. Człowiek, który poznał Jezusa, który związał się ze Zbawicielem, nie będzie podatny na wpływ błędnej nauki.

Przesłaniem Listu jest więc nie tylko ostrzeżenie przed niebezpieczeństwem odstępstwa, ale także wskazanie jedynie pewnej obrony – wzrastania w poznaniu Jezusa Chrystusa.

Kluczowym wierszem całego Listu jest jego końcowy werset: „Wzrastajcie w łasce i w poznaniu Pana naszego i Zbawiciela, Jezusa Chrystusa. Jemu niech będzie chwała teraz i po wieczne czasy”.

Plan Listu

- I.** Wzrastanie w poznaniu Boga Ojca i Jezusa Chrystusa jest fundamentem kształtowania charakteru chrześcijanina 1, 1–14
- II.** Słowa Pisma Świętego są źródłem właściwej wiedzy o Bogu 1, 15–21
- III.** Błędnej nauce trzeba się przeciwstawić 2, 1–22
- IV.** Kościół powinien żyć oczekiwaniem na powtórne przyjście Jezusa Chrystusa 3, 1–4
- V.** Bóg kształtuje swoim Słowem dzieje świata 3, 5–13
- 1.** w przeszłości 5–6
- 2.** w obecnym czasie 7–12
- 3.** w czasie przyszłym 13
- VI.** Celem życia chrześcijanina jest wzrastanie w poznaniu Pana i Zbawiciela, Jezusa Chrystusa 3, 14–18

„Boska jego moc obdarowała nas wszystkim, co jest potrzebne do życia i pobożności, przez poznanie tego, który nas powołał przez własną chwałę i cnotę. Przez które darowane nam zostały drogie i największe obietnice, abyście przez nie stali się uczestnikami boskiej natury, uniknąwszy skażenia, jakie na tym świecie pociąga za sobą pożądlivość. I właśnie dlatego določcie wszelkich starań i uzupełniajcie waszą wiarę cnotą, cnotę poznaniem. Poznanie powściągliwości, powściągliwość wytrwaniem, wytrwanie pobożnością. Pobożność braterstwem, braterstwo miłością. Jeśli je bowiem posiadacie i one się pomnażają, to nie dopuszczą do tego, abyście byli bezczynni i bezużyteczni w poznaniu Pana naszego Jezusa Chrystusa. Kto zaś ich nie ma, ten jest ślepy, krótkowzroczny i zapomniał, że został oczyszczony z dawniejszych swoich grzechów.”

Drugi List Piotra 1,3-9

Księga Abdiasza

Autor

W języku hebrajskim imię Abdiasz znaczy „czciciel Jahwe” lub „sługa Jahwe”. I to właściwie wszystko, co wiemy o tym proroku. Jest on jednym z czterech „proroków mniejszych”, o których nie mamy żadnych dodatkowych informacji, poza imieniem i zapewnieniem, że otrzymali wizję prorocką od Pana (trzej pozostali to: Habakuk, Aggeusz i Malachiasz). Słyszymy więc głos Abdiasza, wołającego w imieniu Boga, ale o nim samym wiemy bardzo niewiele. Możemy przypuszczać, że prowadził życie na miarę swego imienia; był sługą Boga i pozostawał w cieniu, w ukryciu, nie wysuwał się do przodu; celem i sensem jego życia było wskazywanie na Boga. Rodowód czy życiorys sługi nie jest istotny, ważne jest, jak wykonał zadanie zlecone mu przez Pana. Wołą Boga było, byśmy poznali jedynie imię Abdiasza i wsłuchali się w poselstwo, które nam przekazał. Jest to poselstwo krótkie, ale bardzo ważne, zawierające wielki potencjał prorockich treści.

Poselstwo

Słowa Abdiasza zapisane są w zaledwie 21 wierszach, jest to najkrótsza księga Starego Testamentu. Napisana jest pięknym językiem poetyckim, nosi tytuł „Widzenie Abdiasza”. Jej treść stanowi głównie potępienie zbrodni Edomitów, popełnionych wobec bratniego narodu izraelskiego. Edomici, potomkowie Ezawa, bliźniaczego brata Jakuba, stanęli po stronie wrogów Izraela i brali udział w pustoszeniu Ziemi Świętej i Jerozolimy. Abdiasz, formułując napomnienia i groźby przeciwko Edomowi, kieruje się nie pragnieniem zemsty, ale głębokim poczuciem sprawiedliwości. Edomici podeptali bowiem fundamentalne prawa człowieka, występując przeciwko bratniemu ludowi izraelskiemu. Prorok zapowiada

Języki, w których nadawana jest
„Wędrownica przez Biblię”

angielski, arabski, bengalski,
berbeski, burmański, cebuaño,
CheChewa, chorwacki, czeski, czua,
duński, farski, francuski, gujarati,
hebrajski, hinduski, hiszpański,
indonezyjski, japoński, kanadyjski,
kantonezyjski, koreański, kurdyjski,
malezyjski, mandaryjski, marathi,
navaho, nepalski, norweski,
ormiański, oryjski, polski,
portugalski, quichua, rosyjski,
serbski, suachili, szwedzki, tai,
tamilski, telugu, turecki, ukraiński,
węgierski, włoski, zulu.

**Kochani Słuchacze TWR
czekamy na Wasze listy!
Jak odbieracie nasze audycje?
Co one wnoszą
do Waszego życia?**

W miarę możliwości postaramy się odpowiedzieć na każdy list i kontynuować nawiązaną w ten sposób relację. Na życzenie wysyłamy bezpłatnie Nowy Testament, literaturę chrześcijańską oraz kasety z nagraniami.

Prosimy o dołączenie następujących informacji o sobie

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych przez Stowarzyszenie
Chrześcijańskie „Impuls” Trans World Radio Polska w celach związanych z korespondencją

Imię i nazwisko:..... nr telefonu:.....

Kod pocztowy:..... Miasto:..... Adres:.....

Kraj:.....

LISTY OD SŁUCHACZY

Listy od korespondenta z Polski północnej

Mam 34 lata i przebywam w ZK. Zostało mi jeszcze 2,5 roku odsiadki. Mam 2 dzieci w wieku 15 i 12 lat. Matka dzieci nie utrzymuje ze mną kontaktów. Postanowiłem napisać do Was, bo z nikim nie mam kontaktu. Dużo czytam „Wędrowki przez Biblię” i Pisma Świętego. Dużo mi to daje. Jezus jest ze mną, wiem to i czuję. Głupie myśli odchodzą. Chcę z Wami pisać, bo potrzebuję wsparcia – duchowego i relacyjnego. Liczę na Was. Pozdrawiam serdecznie.

List od słuchacza z Polski centralnej

Kochani, bardzo się cieszę, że mogę być tutaj i uczestniczyć w ZK w spotkaniach modlitewnych. To cudowne uczucie być przykładem dla innych zainteresowanych drogą przez życie z Jezusem Chrystusem. Jestem Panu oddany i ostatnio bardzo zwracam uwagę na to, jak powinien zachowywać się człowiek oddany służbie Bogu. Dziękuję Bogu za każdy dzień spędzony z Biblią w rękę. Pozdrawiam.

Listy od korespondenta z Polski północnej

Bardzo dziękuję Wam za list, który sprawił mi dużo radości, a jednocześnie był dla mnie zaskoczeniem, że jeszcze o mnie pamiętacie. Co więcej, jest to budująca pamięć. Czas korespondencji z Wami był dla mnie bardzo dobry. Wymiana poglądów powodowała mój wzrost. Tak wiele dobrych rzeczy wydarzyło się w moim życiu. Dziękuję Bogu za nie. Kiedyś regularnie prowadziłem dziennik duchowy. Proszę Was o modlitwę o moją żonę, która potrzebuje nowej pracy, ponieważ w obecnej pracuje w niedziele i nie może chodzić do zboru. Dziękuję za Wasze wsparcie. Czekał na kolejny list. Błogosławię Was.

---

więc, że Pan powstanie przeciwko Edomowi nie tylko jako opiekun Izraela, ale przede wszystkim jako stróż prawa moralnego, pociągający do odpowiedzialności wszystkie narody. Abdiasz podkreśla, że istnieje prawo naturalne, wpisane w sumienia wszystkich ludzi i ta idea uniwersalizmu etycznego jest cennym wkładem proroka w rozwój nauki Starego Testamentu.

Księga Abdiasza zawiera również zapowiedź ostatecznego triumfu Królestwa Bożego. W czasach mesjańskich założone zostanie „królestwo dla Pana” na Syjonie. Zwycięski Syjon będzie niejako uosobieniem triumfu Mesjasza.

Poselstwo Abdiasza można więc podzielić na dwie części:

- 1. Potępienie zbrodni Edomu i zapowiedź jego upadku**
wiersze 1–15
- 2. Odrodzenie Izraela i założenie Królestwa Bożego**
wiersze 16–21

Czas

Co do czasu działalności Abdiasza istnieją dwie możliwości. Jego wystąpienie mogło mieć miejsce bardzo wcześnie, w IX wieku przed Chrystusem, lub znacznie później, w VI wieku p.n.e., około roku 587, kiedy to Nabuchodonozor, król babiloński, zburzył Jerozolimę. Przyjęcie tej drugiej możliwości oznaczałoby, że działalność Abdiasza należy datować na czasy współczesne Jeremiaszowi. Kluczem do rozwikłania zagadki wydaje się być wypowiedź zapisana w 18 w. księgi: „W dniu, gdy stanąłeś przeciwko niemu, w dniu, gdy wrogowie w niewolę brali jego wojska, a cudzoziemcy wkraczali w jego bramy i o Jerozolimę los rzucali – także ty byłeś jak jeden z nich”. Jeśli przyjmiemy, że nie chodzi tu o zburzenie Jerozolimy w 587 r. p.n.e. przez Nabuchodonozora, lecz spustoszenie miasta za rządów króla Jorama (852–841,

por. II Król. 8, 16–26), wtedy skłonimy się ku wcześniejszemu datowaniu wystąpienia Abdiasza. Zwolennicy tej opcji podkreślają fakt, iż Abdiasz nie wspomina o zburzeniu świątyni jerozolimskiej, co przemawia za koncepcją, że prorok mówi o wcześniejszym spustoszeniu, a nie o upadku Jerozolimy. Tak więc działalność proroka Abdiasza miała miejsce bądź w VI wieku p.n.e., na krótko przed całkowitym upadkiem państwa żydowskiego podzielonego na dwa królestwa, izraelskie i judzkie, bądź znacznie wcześniej, około połowy IX wieku przed Chrystusem.

List od słuchacza z Polski centralnej

Drodzy bracia i siostry w Panu. Mam guzy i dziury w płucach. Proszę Was o modlitwę o uzdrowienie. Przesłałem Wam moje rozważania na temat Ewangelii Marka. Dziękuję za każdy Wasz list i oczekuję odpowiedzi za każdym razem. Wiem, że praca w TWR to wasz wolontariat, dlatego cierpliwie poczekam. Pozdrawiam cały TWR. Niech łaska i pokój wypełnią Wasze serca, kiedy w miłości służycie Panu i ludziom, którzy tego potrzebują. Amen.

„Gdyż bliski jest dzień Pana na wszystkie narody. Jak postępowałeś, tak postąpią z tobą. Odplata za twoje postępkę spadnie na twoją głowę. Bo jak piliście na mojej świętej górze, tak pić będą stale wszystkie narody; pić będą i chleptać, i będzie z nimi tak, jak gdyby ich nigdy nie było. Lecz na górze Syjon będzie wybawienie, jest ona przecież święta, i dom Jakuba przejmie w posiadanie tych, którzy go posiadłości pozbawili.”

Księga Abdiasza 1, 15-17

Księga Jonasza

Autor

Jonasz jest postacią historyczną. Wzmiankę o tym proroku znajdujemy w II Księdze Królewskiej (14, 23–25): „W piętnastym roku panowania Amasjasza, syna Joasza, króla judzkiego, objął władzę królewską w Samarii Jeroboam, syn Joasza, króla izraelskiego, a panował czterdzieści jeden lat. A czynił to, co złe w oczach Pana, nie odstąpił od żadnego z grzechów Jeroboama, syna Nebata, w które on wciągnął Izraela. Lecz przywrócił Izraelowi granice ciągnące się od wejścia do Chamat aż do Morza Stepowego, zgodnie ze słowem Pana, Boga izraelskiego, które wypowiedział przez swojego sługę Jonasza, syna Amittaja, proroka z Gat-Chefer”. Księgi historyczne Starego Testamentu informują nas więc, że Jonasz działał w okresie rządów izraelskiego króla Jeroboama II, że był prorokiem, którego wyrocznie znane były jego rodakom, i że był synem Amittaja. Tę samą informację znajdujemy we wstępie księgi, gdzie czytamy: „Pan skierował do Jonasza, syna Amittaja, te słowa: Wstań, idź do Niniwy – wielkiego miasta – i upomnij ją”. Miejscowość Gat-Chefer, z której pochodził Jonasz, to dziś Meszched, ok. 20 km na zachód od Tyberiady. Imię Jonasz znaczy w języku hebrajskim „Gołąb”.

Czas

Panowanie Jeroboama II przypadało na lata 782–753 p.n.e. W tym okresie miały miejsce wydarzenia opisane w Księdze Jonasza. Z podręczników historii wiemy, że były to lata rozkwitu Niniwy, wielkiego miasta asyryjskiego. Zostało ono zburzone ok. 606 r. p.n.e. W czasach współczesnych Herodotowi, wybitnemu historykowi greckiemu, miasto, założone przez Nimroda, już nie istniało. Zachowały się jedynie ruiny potężnych murów obronnych

tej starożytnej twierdzy. Tak więc relacja Jonasza pochodzi z pierwszej połowy VIII wieku przed Chrystusem, choć możliwe, że w ostatecznym kształcie Księga Jonasza została zredagowana w okresie późniejszym.

Przesłanie

W odróżnieniu od innych ksiąg prorockich Księga Jonasza nie zawiera żadnych mów, upomnień i wyroczni. Jest opowieścią o proroku, który najpierw chce uciekać na koniec świata, by uwolnić się od powierzonej mu przez Boga misji, a potem, gdy w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń spełnia wreszcie Boże posłannictwo w Niniwie i ogląda niespodziewane rezultaty swej misji, czuje żal do Boga i czyni mu wyrzuty, że nie zesłał zapowiedzianej kary. Pan poucza wtedy proroka, że jego postawa jest pełna uprzedzeń i egoizmu, i zadaje Jonaszowi pytanie: „Czyż Ja nie powinienem mieć litości nad Niniwą, wielkim miastem, gdzie znajduje się więcej niż sto dwadzieścia tysięcy ludzi (...) a nadto mnóstwo zwierząt?” (4, 11).

Księga Jonasza uczy więc o egoizmie człowieka i wspaniałomyślności Boga, uczy o wielkim miłosierdziu Pana, który czeka na prawdziwą pokutę, upamiętanie się ludzi, by móc im przebaczyć. Stwórca pragnie objąć swą łaską, swą miłością, wszystkich ludzi, wszystkie narody – ta myśl jest bliska przesłaniu Ewangelii. Sam Jezus postawił Niniwę za przykład nawrócenia, zwracając się do słuchających go ludzi w słowach: „Mężowie z Niniwy staną na sądzie wraz z tym pokoleniem (...), gdyż na skutek zwiastowania Jonasza pokutowali...” (Łk 11, 32). A cud przebywania Jonasza we wnętrzościach ryby (dosłownie „wielkiego stworzenia morskiego”) przez trzy dni i trzy noce Chrystus uznał za typ (zapowiedź) swego zmartwychwstania: „Pokolenie złe i cudzołożne znaku żąda, ale nie otrzyma innego znaku jak tylko znak Jonasza proroka. Albowiem jak Jonasz był w brzuchu wieloryba trzy dni i trzy noce, tak

i Syn Człowieczy będzie w łonie ziemi trzy dni i trzy noce” (Mt 12, 39–40).

Piękna opowieść Księgi Jonasza – uznawana za perłę literatury Starego Testamentu – niesie treści nieprzemijające, wielkie, ważne także dla nas, dzisiaj.

Temat

Prawdy zawarte w prorockiej Księdze Jonasza można podzielić na sześć zasadniczych myśli:

1) W obrazowy sposób Księga Jonasza ukazuje, zapowiada zmartwychwstanie Mesjasza-Zbawiciela. Wszystkie prawdy Ewangelii są w symboliczny lub dosłowny sposób zapowiedziane w księgach Starego Testamentu. Na przykład Księga Wyjścia (Exodus) zapowiada wyzolenie ludu nowego przymierza z niewoli grzechu; Księga Rut czy Pieśń nad pieśniami ukazują głębię, moc i piękno Bożej miłości. Podobnie w Księdze Jonasza zawarty jest obraz zmartwychwstania Jezusa Chrystusa.

2) Księga Jonasza uczy nas, że zbawienia nie uzyskuje się dzięki dobrym uczynom, ale dzięki wierze prowadzącej do upamiętania. Niezwykła opowieść o Jonaszu czytana jest przez ortodoksyjnych Żydów w czasie święta Yom Kippur, czyli „Dnia Pojednania”. Droga do pojednania z Bogiem prowadzi nie przez wysiłki własne, ale poprzez przyjęcie Bożego dzieła zbawienia dokonanego przez odkupieńczą ofiarę Pana i Zbawiciela. Jedno z najważniejszych stwierdzeń księgi znajdujemy w 10 wierszu 2 rozdziału, gdzie czytamy: „Złożę Tobie ofiarę z głośnym dziękczynieniem, spełnię to, co ślubowałem; zbawienie jest u Pana”.

3) Trzecią wielką myślą księgi jest prawda, iż Boże miłosierdzie nie jest ograniczone, nie jest uzależnione od ludzkich przeskód. Jonasz odmówił pójścia do Niniwy, ale Bóg sprawił, że prorok i tak dotarł do tego miasta, i jednak ogłosił jego mieszkańcom Boże ostrzeżenie. Ci upamiętali się, pokutowali z powodu

swoich grzechów i dzięki Bożemu zmiłowaniu, miłosierdziu zostali ocaleni.

4) Czwarta prawda – niosąca otuchę i nadzieję każdemu z nas – to prawda, iż Bóg nie odrzuca tych, którzy okazują Mu niewierność, nieposłuszeństwo. Jonasz opierał się Bogu, był zbuntowany, nieposłuszny, Bóg jednak nie zrezygnował z niego, cierpliwie go prowadził, doświadczał, pouczał. Podobnie Pan postępuje względem nas, gdyż nas kocha i pragnie nas ocalić, zbawić.

5) Kolejna myśl mówi o niezmiennej dobroci i łaskawości Boga. Nie jest prawdą, że Bóg Starego Testamentu jest okrutny i mściwy, i że dopiero w Nowym Testamencie objawia się nam jako pełen miłości i dobroci Pan-Zbawiciel. Posłuchajmy wyznania proroka Jonasza, który modlił się (4, 2): „Panie, (...) postanowiłem uciec do Tarszisz, bo wiem, żeś Ty jest Bóg łagodny i miłosierny, cierpliwy i pełen łaskawości, litujący się nad niedolą człowieka”.

6) Szósta ważna nauka, zawarta w przesłaniu Księgi Jonasza, to prawda o Bogu jako Stwórcy i Panu wszystkich narodów. Powołując Abrahama Bóg niejako powiedział: „Z powodu powszechnego grzechu i zepsucia ludzkiej rodziny wybieram jednego człowieka, ojca jednego narodu, z którego wywiodę Zbawiciela, Odkupiciela dla wszystkich ludów, plemion, języków”. Apostoł Paweł napisał w Liście do Rzymian: „Czy Bóg jest Bogiem tylko Żydów? Czy nie pogan także? Tak jest, i pogan” (3, 29). Boże zbawcze plany obejmują całą ludzkość, wszystkie narody. Skoro Bóg posłał swego proroka do mieszkańców Niniwy, Asyryjczyków wrogich Izraelitom, pogrążonych w niemoralności i bałwochwaltwie, znaczy to, że zawsze i wszędzie pragnie ratować grzeszników niezależnie od narodowości, koloru skóry czy płci. Dowodzą tego na przykład losy Amorytki Rachab, nierządnicy z Jerycha, czy losy Moabitki Rut, prababki Dawida. Dowodzi tego także historia opowiedziana przez proroka Jonasza.

Pierwszy List Jana

W końcowej części Nowego Testamentu zamieszczone są trzy listy Jana Apostoła. Pierwszy z nich, najdłuższy, nie ma właściwie formy listu. Brak w nim adresu, pozdrowień oraz imienia autora. Pismo to faktycznie jest jednak listem, na co wskazują takie zwroty, jak: „piszę wam to” oraz nazywanie czytelników „dziećmi”. Świadczy to o bardzo osobistym, bliskim stosunku autora do czytelników.

Wydaje się, że apostoł Jan nie przywiązywał takiej wagi do formy swoich pism, adresowanych do współczesnych sobie chrześcijan, jak apostoł Paweł, który swoim listom nadawał kształt typowy dla ówczesnej korespondencji.

Nie tylko forma, ale przede wszystkim styl i szata językowa Pierwszego Listu Jana są całkiem odmienne, niż w przypadku pism Pawła czy Piotra. Analiza stylu i treści Pierwszego Listu Jana i Ewangelii wg św. Jana wykazuje, że autorem tych pism jest ta sama osoba: apostoł Jan, uczeń Jezusa.

Autor

Istnieje kilka dowodów na to, że autorem I Listu Jana i Ewangelii jest apostoł Jan. Z prologu Listu dowiadujemy się, że jego autor był naocznym świadkiem życia i nauki Jezusa Chrystusa. Czwarta ewangelia i I List Jana zostały bez wątplenia napisane przez tego samego autora. Dowodzi tego analiza zarówno stylu, słownictwa, jak i treści, tematyki listu i Ewangelii Janowej. Autorstwo Janowe potwierdzają także dokumenty historyczne pierwszych wieków – świadectwa Ireneusza, Klemensa Aleksandryjskiego, Orygenesza, Euzebiusza.

Każdy uważny czytelnik Biblii szybko zauważy, że Jan ma swój odrębny styl pisania. Jan pisze zupełnie inaczej, niż Paweł,

Piotr czy Jakub. Apostoł Paweł omawia w swoich listach kolejne tematy, poświęca im poszczególne rozdziały. Natomiast Jan pisze w inny sposób. Wciąż na nowo powtarza kilka podstawowych, najistotniejszych prawd, jak gdyby pragnął je naświetlić z różnych stron.

Paweł zawsze uzasadnia i objaśnia swoje wypowiedzi. Natomiast Jan formułuje proste, krótkie zdania, przedstawiając w nich najważniejsze prawdy, i właściwie pozostawia je bez komentarza, uważając, że są one tak oczywiste, że nie trzeba ich dodatkowo tłumaczyć. Czasem język Jana jest dosadny, szorstki, przy czym zdania same w sobie są łatwo zrozumiałe i wyrażone prostymi słowami. Przez to czytelnik pism Janowych zostaje zmuszony do zajęcia stanowiska wobec przedstawionej prawdy i zdecydowania, co dana prawda oznacza dla niego i dla jego życia.

Okoliczności napisania Listu

Listy Jana Apostoła należą do najpóźniejszych pism Nowego Testamentu. Ich powstanie datuje się na koniec I wieku n.e. Zgodnie z tradycją ostatnie dziesiątki lat swego życia Jan spędził w Efezie. I tam najprawdopodobniej powstały pisma Janowe. Apostoł Jan żył znacznie dłużej niż pozostali apostołowie. Jego brat, Jakub, zginął męczeńską śmiercią w pierwszych latach istnienia Kościoła, bardzo wcześnie zginął także Piotr. Z trójki najbliższych Jezusowi uczniów - tych, których Jezus wyróżniał w szczególnych okolicznościach - wśród żywych pozostał tylko Jan. Sędziwy apostoł cieszył się ogromnym autorytetem wśród współczesnych sobie chrześcijan wczesnego Kościoła. Nazywano go „starym” lub „najstarszym”, zwano go też „apostołem miłości”, gdyż stale podkreślał, że najważniejszą rzeczą w życiu chrześcijanina jest miłość.

Jest rzeczą oczywistą, że po śmierci takich autorytetów jak Jakub, Piotr i Paweł właśnie do Jana zwracano się z prośbą

o rozstrzygnięcie różnych sporów religijnych. Kwestionowano wtedy m.in. bóstwo Chrystusa, pojawiały się np. nauki, że Jezus był tylko wyjątkowym człowiekiem, na którego w czasie chrztu zstąpił z nieba duchowy Chrystus w postaci gołębiczy, który pozostał w Nim do czasu konania na krzyżu. Najbardziej niebezpieczne były jednak nauki gnostyków, którzy uważali, że Jezus nie był prawdziwie człowiekiem. Twierdzili bowiem, że wszelkie ciało, wszystko, co należy do świata materii, jest złe. Stąd kwestionowali rzeczywiste człowieczeństwo Jezusa.

Jan zarówno w zapisanej przez siebie Ewangelii, jak i w swoich listach prostuje błędne nauki. Podkreśla człowieczeństwo, jak również boskość Jezusa. Pragnie utwierdzić bliskich sobie ludzi w wierze w Jezusa jako Syna Bożego i Syna Człowieczego. Wzywa wszystkich wierzących do trwania w żywej łączności z Panem, tak by pomnażała się w ich sercach miłość: miłość do Boga i miłość do bliźniego.

Temat Listu

Jan porusza w swoim pierwszym liście apostołskim fundamentalne, najistotniejsze kwestie wiary chrześcijańskiej. Nie czyni tego w sposób systematyczny, jednolity, ale rysuje przed naszymi oczami jak gdyby obraz z „lotu ptaka”. Skupia nasz wzrok na najistotniejszych prawdach, które kilkakrotnie powracają w jego liście, a z których najważniejsze to te, iż Bóg jest światłością, sprawiedliwością, życiem, prawdą i przede wszystkim miłością.

Pierwszy List Jana zapewnia nas, że gdy trwamy w miłości Bożej, jesteśmy złączeni z Bogiem Ojcem i Synem oraz z bliźnimi w sposób cudowny, nierozzerwalny. Miłość Boga, manifestująca się najpełniej w osobie Jezusa Chrystusa, który umarł na krzyżu jako ofiara prześlągalna za nasze grzechy, ta wspaniała, potężna miłość czyni nas Bożymi dziećmi, dziedzicami wiecznego życia. Wiara w Jezusa Chrystusa wprowadza nas w rzeczywistość Bożej rodziny,

przynosi nam przebaczenie grzechów i pewność zbawienia.

Podział Listu

Pierwszy List Jana można podzielić na trzy zasadnicze części, z których każda podkreśla jedną fundamentalną prawdę, że Bóg jest Światłem, Miłością i Życiem.

- I. Bóg jest Światłem** 1, 1–2, 2
- 1) Prolog 1, 1–2
- 2) Jak Boże dzieci mogą żyć w społeczności z Bogiem:
- a) poprzez „chodzenie w świetle”, którym jest Bóg 1, 3–7
- b) dzięki wyznawaniu swoich grzechów 1, 8–10
- c) dzięki wstawiennictwu Jezusa Chrystusa 2, 1–2
- II. Bóg jest Miłością** 2, 3–4, 21
- 1) Boże dzieci mogą trwać w społeczności braterskiej (poprzez „chodzenie w miłości”) 2,3–14
- 2) Dzieci Boże nie mogą „miłować świata” 2, 15–28
- 3) Dzieci Boże mogą pogłębiać jedność
- a) dzięki przyjmowaniu Ojcowskiej miłości Boga 2, 29–3,3
- b) dzięki darowanej im „nowej naturze” 3, 4–24
- c) gdy unikają błędnych nauczycieli 4, 1–6
- d) gdy trwają w miłości Bożej 4, 7–21
- III. Bóg jest Życiem** 5, 1–6,21
- 1) Zwycięstwo nad światem 5, 1–5
- 2) Pewność zbawienia 5, 6–21

„Na tym polega miłość, że nie myśmy umiłowali Boga, lecz że On nas umiłował i posłał Syna swego jako ubłaganie za grzechy nasze. Umiłowani, jeżeli Bóg nas tak umiłował, i myśmy powinni nawzajem się miłować.”

Pierwszy List Jana 4, 10-11

Księga Micheasza

Autor

Micheasz to popularne imię hebrajskie (Mikajah). Znaczy ono: „Kto jest jak Jahwe?”. Imię to pojawia się na kartach Biblii wielokrotnie. Na przykład w I Księdze Królewskiej czytamy o Micheaszu, który żył i prorokował w czasie, gdy działał w Izraelu uczeń Eliasza, Elizeusz, a władzę sprawowali król izraelski Achab i król judzki Jehoszafat. Prorok o imieniu Micheasz zapowiedział wtedy klęskę króla Achaba (I Krl 22, 8–40). Działo się to w połowie IX wieku przed Chrystusem. Nie jest to więc ta sama postać, co Micheasz, autor księgi ST, jeden z dwunastu proroków „mniejszych”.

Ten Micheasz żył i działał znacznie później, za panowania królów judzkich: Jotama, Achaza i Hiskiasza (Ezechiasza), a więc w drugiej połowie VIII wieku p.n.e. Dane te podaje sam prorok w tytule swej księgi, gdzie zamieszczona jest również informacja, że pochodził on z Moreszet, małej miejscowości judzkiej, leżącej ok. 30 km na południowy-zachód od Jerozolimy. Pamiętajmy więc, że autorem biblijnej księgi prorockiej jest ten właśnie Micheasz, pochodzący z Moreszet, działający pod koniec VIII wieku przed Chrystusem.

Jak wiemy, za panowania króla Hiskiasza działał także prorok Izajasz, który zapowiedział chorującemu poważnie królowi, że jego życie zostanie przedłużone o 15 lat (II Krl 20, 1–6). Micheasz był więc współczesny Izajaszowi, natomiast działał nieco później niż Amos i Ozeasz.

Czas i okoliczności powstania księgi

Micheasz prorokował na krótko przed upadkiem północnego królestwa izraelskiego. Prorok pochodził z królestwa judzkiego,

ale już we wstępie księgi czytamy, że jego prorocтва dotyczą tego, co Bóg mu objawił zarówno o Jerozolimie, jak i Samarii. Samaria była stolicą państwa północnego i to właśnie ona upadła pierwsza, podbita przez wojska asyryjskie w 721 r. p.n.e.

Całe królestwo północne zostało zniewolone przez Asyrię. Natomiast oblężenie i zburzenie Jerozolimy nastąpiło półtora wieku później, w latach 587/586 przed Chrystusem, za dni proroka Jeremiasza. Znamienne jest to, że współcześni Jeremiasza znali i cytowali prorocтва Micheasza o Jerozolimie. W Księdze Jeremiasza (26, 17–18) czytamy: „Powstali mężowie spośród starszych kraju i tak rzekli do całego zgromadzenia: Micheasz z Moreszet prorokował w czasach Hiskiasza, króla judzkiego: Tak mówi Pan Zastępów: Syjon będzie zorany jak pole i Jeruzalem zamieni się w gruzy, a góra domu Pańskiego w lesiste wzgórze”. Wpływ prorocत्व Micheasza był więc długotrwały, jego wypowiedzi były przekazywane z pokolenia na pokolenie i przypominane w chwili, gdy się wypełniały.

Poselstwo księgi

Wielu czytelników Biblii uważa Micheasza za najważniejszego i najciekawszego autora spośród dwunastu proroków „mniejszych”. Poselstwo, które przekazał, nazywa się czasem „miniaturą Księgi Izajasza”. Rzeczywiście, pomiędzy niektórymi wypowiedziami Izajasza i Micheasza występuje znaczące podobieństwo. Prorocy żyli i tworzyli w tym samym czasie, zapowiadali te same wydarzenia, jest prawdopodobne, że znali się i przyjaźnili, nie dziwi więc fakt, że ich wypowiedzi wykazują podobieństwo i wzajemnie się uzupełniają.

Prorocтва Micheasza cechują się wielką obrazowością i literackim pięknem. Micheasz posługuje się wieloma porywającymi metaforami, używa przenośni prostych, obrazowych, odpowiadających środowisku wiejskiemu, z którego pochodził. Jego wypo-

wiedzi są żywe, konkretne, śmiałe, połączone z jasnością wizji i wielką uczuciowością. Wiele fragmentów prorocत्व Micheasza jest znanych w kręgach chrześcijańskich, choć często chrześcijanie nie są świadomi, że dobrze znane im słowa pochodzą z Księgi Micheasza, na przykład wypowiedź proroka wołającego w imieniu Pana: „Ludu mój, cóżem ci uczynił? Czym ci się uprzykrzyłem” to cytat umieszczony w liturgii wielkopiątkowej kościołów zarówno katolickich, jak i protestanckich. Powszechnie znane jest także bardzo ważne prorocत्व Micheasza, nie zawsze z nim kojarzone: „A ty, Betlejem Efrata, najmniejsze jesteś wśród plemion judzkich! Z ciebie mi wyjdzie Ten, który będzie władał w Izraelu, a pochodzenie Jego od początku, od dni wieczności” (5, 1).

Przenikliwe spojrzenie Bożego proroka obejmuje nie tylko odrodzenie się Izraela po dokonaniu się sądu nad nim; myśl proroka wybiega daleko w przyszłość, ku czasom mesjańskim. Micheasz zapowiada nadejście wspaniałego, pełnego chwały, mesjańskiego Królestwa i ukazuje drogę wiodącą ku zbawieniu.

Temat

Gdybyśmy próbowali określić główny temat poselstwa Micheasza po przestudiowaniu trzech początkowych rozdziałów jego księgi, moglibyśmy nazwać Micheasza prorokiem sądu, gdyż w jego pierwszych wypowiedziach dominują groźby i zapowiedzi sądu nad Izraelem. Ale cztery następne rozdziały księgi mówią głównie o nadziei, zapowiadają zwycięstwo Bożej łaski, rysują wizje szczęśliwszych czasów. Nawet styl wypowiedzi proroka się zmienia; z początku pełen żywych opisów, staje się spokojniejszy i obfituje w głębokie refleksje.

Możemy powiedzieć, że zasadniczo księga dzieli się na trzy części: *pierwsza*, obejmująca rozdziały 1–3, głosi sąd nad Izraelem; *druga*, zawarta w rozdziałach 4–5, ukazuje nadzieje mesjańskie;

---

trzecia, obejmująca rozdziały 6–7, wskazuje drogę zbawienia.

Znamienne jest to, że Micheasz trzykrotnie wzywa: „Słuchajcie”. Najpierw woła (1, 2): „Słuchajcie, wszystkie narody!” – wzywając wszystkich ludzi na świadków sądu nad Izraelem; potem woła (3, 1): „Słuchajcie, książęta Jakuba i wodzowie domu Izraela!” – zapowiadając, że chodzi o przyszłość mesjańską, a na koniec wzywa wszystkich wierzących (6, 1): „Słuchajcie, proszę, tego, co Pan powiedział...” – apelując do całego ludu przymierza.

Najkrócej temat Księgi Micheasza moglibyśmy sformułować w formie pytania: „Któż jest jak Ty, Boże, w sprawiedliwym osądzie i w niepojętym, wspaniałym odkupieniu?”. Bóg jako Sędzia i jako Odkupiciel – te dwie wielkie prawdy o żywym, prawdziwym Bogu ukazane są w Księdze Micheasza jednakowo wyraziście i przejmująco.

Za kluczowy wiersz księgi można uznać wypowiedź proroka (7, 18): „Któż jest, Boże, jak Ty, który przebaczasz winę, odpuszczasz przestępstwo resztcie swojego dziedzictwa, który nie chowasz na wieki gniewu, lecz masz upodobanie w łasce?”. Prorok zapowiada nadejście Odkupiciela-Mejasza, opisując jego naturę (5, 3): „Będzie stał mocno i będzie pał w mocy Pana (...) Wtedy będą mieszkać w spokoju, gdyż jego moc będzie sięgać aż po krańce ziemi”; mówi także o oczyszczonej Reszcie ludu przymierza (5, 6): „Potem będzie Resztką Jakuba wśród wielu ludów jak rosa, która pochodzi od Pana, jak obfite deszcze na zieleń...”; prorokuje o przyszłym królestwie mesjańskim (4, 1–2): „I stanie się w dniach ostatecznych, że góra ze świątynią Pana będzie stać mocno jako najwyższa z gór (...) I pójdzie wiele narodów, mówiąc: Pójdźmy w pielgrzymce na górę Pana (...) i będzie nas uczył swoich dróg, abyśmy mogli chodzić jego ścieżkami...”.

Księga Micheasza wnosi ważne szczegóły do historii objawienia Bożego. Podkreśla wszechmoc i sprawiedliwość Boga, a także Jego miłość domagającą się wzajemności.

Drugi i Trzeci List Jana

Autor

Podobnie jak Pierwszy, najdłuższy i najlepiej znany List św. Jana, także dwa następne listy zamieszczone w końcowej części Nowego Testamentu pochodzą od Jana Apostoła, ukochanego ucznia Jezusa. Jan żył najdłużej z grona dwunastu uczniów – apostołów Jezusa i najprawdopodobniej jego listy zostały napisane w końcowym okresie jego życia, pod koniec pierwszego wieku naszej ery. Zgodnie z tradycją, Jan przebywał wtedy w Efezie i tam powstały wszystkie jego listy.

Charakterystyka

Drugi i Trzeci List Jana są krótkie, mają formę prywatnych listów, takich, jakie pisano w tamtych czasach w świecie rzymskim. Listy pisano na papirusach, a jedna karta papirusu miała zazwyczaj wymiary dwadzieścia na dwadzieścia pięć centymetrów. Objętość Drugiego i Trzeciego Listu Jana odpowiadają właśnie temu zwykłemu formatowi papirusu.

Mimo iż Drugi i Trzeci List Jana mają charakter listów prywatnych, zawierają treści ważne dla całego Kościoła, dlatego znalazły się w kanonie pism Nowego Testamentu.

Treść – główne przesłanie

Sędziwy Jan Apostoł cieszył się wielkim autorytetem wśród chrześcijan pierwszego wieku naszej ery. Był przecież naocznym świadkiem życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa! Nic więc dziwnego, że do niego udawali się przywódcy wczesnego Kościoła, by prosić o wyjaśnienie ważnych kwestii, spornych zagadnień. Czasem ich prośby dotyczyły ustosunkowania się do błędnych nauk, które już wtedy, w pierwszych dziesięcioleciach istnienia

chrześcijaństwa zagrażały jego jedności. Pojawiały się już wówczas niewłaściwe nauki kwestionujące Bóstwo Chrystusa, działali już różni nauczyciele gnozy, szermujący hasłami wyższego, doskonalszego poznania Boga.

Apostoł Jan, w odpowiedzi na te szkodliwe działania, przestrzega i poucza wiernych, by nie dali się zwieść fałszywym naukom, ale by trwali przy czystej Ewangelii, żyjąc zgodnie z tym, co o życiu i dziele Chrystusa przekazali im naoczni świadkowie – apostołowie Jezusa. Jan, zwany „apostołem miłości”, podkreśla w swoich listach to, co stanowi samo „serce” poselstwa Ewangelii – miłość Boga objawioną w pełni w Jezusie Chrystusie, która powinna przemienić ludzkie serca i powinna zostać odwzajemniona. Miłość Boga powinna być także fundamentem miłości bliźniego. Apostoł Jan podkreśla to, co w Ewangelii Chrystusowej najistotniejsze: miłość Boża powinna zrodzić miłość w naszych sercach, miłość ku Bogu i miłość ku ludziom.

Miłość chrześcijanina nie może być jednak ślepa. Apostoł Paweł pisał w Liście do Koryntian, że miłość „raduje się z prawdy”. Apostoł Jan także eksponuje tę fundamentalną zasadę, że miłość nie może stać w sprzeczności z prawdą. Rozpoczynając swój Drugi List, Jan podkreśla, że tych, do których pisze, „miłuje w prawdzie”. Dalej wyraża swoją radość, że wśród adresatów jego listu są ci, którzy „postępują według prawdy”, a dosłownie, którzy „chodzą w prawdzie”. W Trzecim Liście, w którym apostoł wskazuje wszystkim przykład brata o imieniu Demetriusz, Jan podkreśla: „O Demetriuszu wszyscy dobrze świadczą, a nawet sama prawda”.

W Jezusie Chrystusie objawiona jest zarówno Boża miłość, jak i Boża prawda. Jan podkreśla, że niemożliwe jest miłowanie Boga i bliźnich wbrew prawdzie lub z pominięciem prawdy.

Apostoł Jan zapisał w swej Ewangelii słowa Jezusa, który powiedział: „Ja jestem Prawdą...”. W Pierwszym Liście Jana natomiast czytamy, że „Bóg jest Miłością”. Obydwa stwierdzenia są

niezwykle istotne. Nie ma bowiem prawdy bez miłości i nie ma też miłości bez prawdy. W Jezusie Chrystusie objawiona jest pełnia Bożej miłości i pełnia Bożej prawdy.

Struktura listów

Drugi List Jana

- 1) Miłość w „objęciach” prawdy („miłowanie w prawdzie”) w. 1–6
- 2) Prawe życie dowodem wiary w Chrystusa w. 7–11
(błędne nauki prowadzą do popełniania zła)
- 3) Zakończenie listu, osobiste pozdrowienia w. 12–13
(polecenie, by fałszywych nauczycieli nie przyjmować do swoich domów, a prawdziwych gościć z radością).

Trzeci List Jana

- 1) Gajus – przykład wiernego, oddanego chrześcijanina w. 1–8
- 2) Diotrefes – człowiek, który z powodu pychy zaczął czynić zło (czynienie zła jako skutek ulegania błędnym naukom) w. 9–11
- 3) Demetriusz – człowiek o którym wszyscy dobrze świadczą, (nawet „sama Prawda”) w. 12–15

„Nie ma zaś dla mnie większej radości, jak słyszeć, że dzieci moje żyją w prawdzie. Umiłowany! Wiernie postępujesz, gdy wyświadczasz usługi braciom, zwłaszcza przychodniom, którzy złożyli świadectwo przed zborem o miłości twojej, i dobrze postąpisz, jeżeli wyprawisz ich w drogę, jak przystoi przed Bogiem.”

Trzeci List Jana 1, 4-6

Życzę Wam, abyście dalej tak pięknie głosili o Jezusie, jak dotychczas. Gdy o godzinie 21:00 włączam Waszą audycję jestem tak szczęśliwy, jakbym już widział rąbek nieba. Modłę się, aby Bóg błogosławił Was obficie każdego dnia. Ochłonąłem już po stracie żony. Całe pocieszenie mam w Chrystusie. Wszędzie opowiadam ludziom o Waszych audycjach i dużo już słuchają. Mam 89 lat, na razie czuję się dobrze i zdrowo, chyba Jezus dba o mnie. Dziękuję bardzo za Nowy Testament. Bardzo się cieszę, że jesteście dla mnie tacy życzliwi. Błogo mi na sercu za miłe słowa, które kierujecie do mnie.

Drodzy bracia i siostry, może życie w dużym stopniu przypominało zasadę dynamiki – akcja i reakcja. Nie zasmakowałem życia. Byłem chorowity – na nic mi nie pozwalano, ustawiczne zakazy. Po tych wszystkich latach myślę, że największą przeszkodą do mojego szczęścia byłem ja sam. Nigdy nie wiedziałem, co to jest szczęście, i nie wiem tego nadal. Czasem myślę, że to drugi człowiek jest szczęściem – to, że możemy mu służyć, ale człowiek jest zawodny. Chciałbym się pozbyć takiego „garbu” życia. Wiem, że w Bogu jest uwolnienie i radość z życia... Pozdrawiam.

Moi drodzy, przede wszystkim pragnę podziękować za kartkę świąteczną, za list, za to, że utrzymujecie kontakt ze mną. To dla mnie ważne. Moje zdrowie się pogarsza, płuco nie ma nawet 50% wydolności, tak więc teraz trochę choruję. Przez ostatnie kilka miesięcy miałem sporo prób i widzę, że Bóg przeprowadza mnie przez nie. Jestem silniejszy i bogatszy w nowe doświadczenia. Jestem w więzieniu i napotykam ciągle trudności w wierze. Ludzie mnie atakują i mówią, że chrześcijaństwo to sekta. Obmawiają za plecami. Wiem, że Bóg jest ze mną i wspiera mnie w tych trudnych sytuacjach. Chwała Bogu.

Księga Nahuma

Autor

Imię Nahum znaczy „pocieszyciel”, a dosłownie „Jahwe pociesza”. Poselstwo Nahuma nie zawiera jednak słów pociechy, przeciwnie – zawiera zapowiedź sądu. Nahum ogłasza Boży sąd nad Niniwą, stolicą potężnej, wrogiej Izraelowi Asyrii. Stąd jego słowa są źródłem pociechy dla ludu pierwszego przymierza, a szczególnie dla dziesięciu północnych plemion izraelskich uprowadzonych do asyryjskiej niewoli.

W tytule Księgi czytamy, iż Nahum pochodził z Elkosz. Do dzisiaj nie zidentyfikowano miejsca położenia tej miejscowości. Najbardziej prawdopodobne jest, że była to mała miejscowość w północnej części Izraela, skąd prorok przeniósł się na południe, do Judy, gdy upadło północne królestwo izraelskie. Niektórzy komentatorzy wskazują Kafarnaum jako miasto, w którym urodził się Nahum, gdyż w języku hebrajskim jego nazwę można przetłumaczyć jako „miasto Nahuma”. Elkosz mogło być małą osadą położoną w pobliżu Kafarnaum, choć nie jest to pewne, a miejscowości o nazwie Elkosz było w Izraelu kilka, w tym także na południu, w królestwie judzkim. W każdym razie prorok zwraca się w swym poselstwie głównie do Izraelitów z północy, którzy zostali zniewoleni przez Asyryjczyków.

Czas

Bardziej istotną kwestią niż ustalenie miejsca urodzenia wydaje się określenie czasu życia i działalności proroka Nahuma. I tu nie możemy mieć pewności, bo Nahum nie podaje informacji, jacy królowie izraelscy czy judzcy panowali wtedy w Izraelu czy w Judzie, w Jerozolimie. Jedno wydaje się pewne: prorok żył i działał po upadku północnego królestwa, które nastąpiło w 721

roku p.n.e. Nahum na własne oczy widział krzywdę wyrządzoną jego narodowi przez Asyryjczyków, którzy zniewolili 10 północnych plemion izraelskich i spustoszyli niemal całą ziemię izraelską.

Wydaje się, że jego działalność rozpoczęła się po roku 663, gdy potężna egipska twierdza Teby leżała już w gruzach. Nahum, nawiązując (3, 8) do upadku Teb, stolicy Górnego Egiptu, zapowiedział, że taki sam los spotka Niniwę, stolicę Asyrii. Proroctwo to wypełniło się w roku 612, gdy Niniwa upadła, i do roku 608 całe imperium asyryjskie uległo rozkładowi. Fakty te znamy z przekazów historycznych potwierdzonych przez odkrycia archeologiczne dokonane m.in. w Niniwie i Nippur. Punktem zwrotnym w ustaleniu chronologii wydarzeń schyłku mocarstwa asyryjskiego było odkrycie pism klinowych ze starożytnej biblioteki w Niniwie, a szczególnie odkrycie kroniki Nabopolassara. Opisane w niej zostały krwawe starcia militarne, jakie rozegrały się na terytorium asyryjskim w latach 625–608 przed Chrystusem, w wyniku których na zawsze przekreślony został byt polityczny narodu asyryjskiego. Nahum zapowiedział upadek Niniwy, a początek jego działalności miał miejsce przed reformą religijną przeprowadzoną w Jerozolimie w 622 r. przez bogobojnego króla judzkiego, Jozjasza. Wystąpienie prorockie Nahuma miało więc miejsce ok. 630 r. p.n.e.

Poselstwo

Proroctwo Nahuma zawiera głównie zapowiedź Bożego sądu nad Niniwą i nad całym imperium asyryjskim. Około 150 lat wcześniej do Niniwy dotarł prorok Jonasz, przynosząc ostrzeżenie przed nadchodzącą Bożą karą i wtedy mieszkańcy Niniwy upamiętali się, ukorzyli się przed Bogiem, pokutowali i Bóg ulitował się nad nimi. Jednak pokuta Niniwiczyców nie trwała długo. Wielka stolica potężnego mocarstwa znów wzbila się w pychę, jej mieszkańcy powrócili do swoich poprzednich grzechów i półtora wieku po przebudzeniu, które miało miejsce za dni Jonasza, Asyryjczycy

znów byli brutalnymi, okrutnymi agresorami, oddawali cześć pogańskim bóstwom, pogrążali się coraz bardziej w bałwochwalstwie i niemoralności, chępnymi się kolejnymi podbojami, szczylicili się bogactwem, władzą... Bóg postanowił ukrócić ich pychę, butę, nieprawość. Otrzymali ostrzeżenie, poznali światło prawdy, gdy Bóg posłał im swego proroka, nawet przyjęli poselstwo Jonasza, pokutowali przed żywym Bogiem, ale potem powrócili do starych praktyk, wrócili na drogę zła, grzechu, gwałtu, więc Bóg, poprzez usta proroka Nahuma, zapowiedział ich upadek. Bóg ukarał nieposłuszny, butny naród, który odrzucił Jego ostrzeżenia.

Naród, który odrzuca Bożą Prawdę, który nie słucha Bożego Słowa, jest narodem bez przyszłości. Życie bez Boga jest życiem przegranym, jest egzystencją pozbawioną celu. Prowadzi do duchowego i moralnego upadku pojedynczych ludzi i całych narodów, a ostatecznie do zagłady. Bóg jest Miłością, jest pełen łaskowości i dobroci, jest jednak także Bogiem świętym i sprawiedliwym. Przemawia do nas, objawia się nam w swoim Słowie, pragnie nas zbawić, oczyścić z grzechu, uświęcić, ale gdy odrzucamy Jego wezwania, gdy nie słuchamy Jego głosu, musi nas ukarać, by potępić grzech, by ukrócić nieprawość. Poselstwo proroka Nahuma jest wielką przestrożą dla wszystkich narodów i dla wszystkich ludzi, przestrożą także dla naszego narodu, dla Ciebie i dla mnie. Zadajmy sobie pytanie, czy słuchamy głosu Boga, czy odpowiadamy na Jego wołanie przekazywane nam przez proroków, apostołów, ożywiane w naszych sercach przez Ducha Świętego... Dziś, jeśli słyszymy Jego głos, nie zatwardzajmy naszych serc.

Podział księgi

- 1) Sprawiedliwość i dobroć Boga r. 1 w. 1–8
  - 2) Sprawiedliwość Boża ukazana w sądzie nad Niniwą r. 1 w. 9–15
  - 3) Sprawiedliwość i dobroć Boga ukazane w upadku Niniwy
i w rozgłoszeniu Dobrej Nowiny r. 2–3
-

Księga Habakuka

Autor

O pochodzeniu i życiu Habakuka nic bliższego nie wiadomo. Jego imię brzmi podobnie jak asyryjskie słowo „hambakuku”, które oznacza roślinę jadalną. Być może z nadaniem tak niezwyklego imienia izraelskiemu prorokowi związane jest jakieś wydarzenie z jego dzieciństwa, ale nie jest nam ono znane.

Czas

Jeśli chodzi o przedział czasowy, w jakim działał prorok Habakuk, możemy przypuszczać, że był on nieco późniejszy od okresu działania proroka Nahuma. Habakuk wspomina o wojskach chaldejskich, czyli babilońskich, zapowiadając w imieniu Pana: „Oto powołam Chaldeczyków, lud dziki a gwałtowny, który przemierza ziemię rozległą, aby zagarnąć siedziby nie swoje” (1, 6).

Taka inwazja wojsk chaldejskich miała miejsce po ostatecznym upadku Asyrii w 606 r. p.n.e., po powstaniu państwa neobabilońskiego, które odąd było pierwszą potęgą starożytnego Wschodu i stale zagrażało królestwu judzkiemu. Północne królestwo Izraela nie istniało już od ponad stu lat, natomiast Jerozolima miała upaść w roku 586, kiedy to niegodziwy, bezbożny król judzki Sedecjusz został uprowadzony do Babilonu. Przypuszcza się, że Habakuk wypowiedział swe prorocstwo na krótko przed inwazją Chaldeczyków, pomiędzy 620 a 606 rokiem przed Chrystusem, pod koniec okresu dzielącego upadek północnego Izraela od upadku Judy.

Wcześniej, ok. 630 roku, w Królestwie Judzkim rozpoczął swą działalność prorok Nahum, a także współczesny mu Sofoniasz i młody Jeremiasz. Do końca więc Bóg posyłał swoich proroków, by apelowali do Judejczyków o upamiętanie, ale południowe plemiona izraelskie, niepomne Bożych ostrzeżeń i tragicznego losu dziesięciu

plemion północnych, nie odwróciły się od nieprawości, bałwochwalstwa i nie ukorzyły się przed Panem. Niechlubną, negatywną rolę odegrali tu, niestety, królowie jerozolimscy. Po rządach ostatniego prawego potomka Dawida, Jozjasza, za którego panowania (w latach 639–608 p.n.e.) Królestwo Judzkie przeżyło ostatnie przebudzenie (622 r.), wszyscy kolejni byli przywódcami niegodnymi, bezbożnymi i doprowadzili Jerozolimę i całą Judę do upadku.

Poselstwo

Proroctwo Habakuka zawiera dwie wielkie skargi, dwie lamentacje. Prorok skarży się najpierw Bogu, że jego naród będzie zniszczony za swą nieprawość przez naród jeszcze bardziej niegodziwy, bezbożny. Bóg odpowiada, że realizuje w ten sposób swe suwerenne plany. Wojska chaldejskie będą biczem Bożym przeciw niegodnym rządom Jerozolimy i przeciw przywódcom innych butnych narodów. Wiemy, że Babilończycy pokonali i zniewolili dwie największe ówczesne potęgi – Asyrię i Egipt.

W drugiej skardze Habakuk przyznaje, że Juda zasługuje na surową karę za grzechy, że zasługuje na zdecydowaną Bożą naganę, ale pyta o przyszłość, szuka dalszych wyjaśnień. I Bóg odpowiada, że owszem, potężna Babilonia będzie przez jakiś czas „pijana krwią narodów”, ale potem również zostanie zniszczona z powodu swej grzeszności. Natomiast lud Boży wróci do łask Pana i jeszcze „napęlni ziemię”.

Jeśli porównamy sposób, w jaki prorokował Nahum, z wołaniem Habakuka, możemy stwierdzić, że Nahum ukazywał sprawiedliwość i świętość Boga, a także Jego dobroć i łaskawość jako atrybuty oczywiste, niepodważalne, natomiast Habakuk był człowiekiem, który niejako „wadził się z Bogiem”, zadawał pytania: „Panie, dlaczego tak musi być, dlaczego postępujesz w ten a ten sposób, czy nie ma innego wyjścia?”. Bóg odpowiedział prorokowi wyczerpująco na te pytania, poznamy Boże odpowiedzi w czasie

lektury księgi.

Mimo skarg, lamentacji i pięciokrotnego „biada”, prorocstwo Habakuka ma wydźwięk pocieszający. Prorok ukazuje Boga jako Pana, który ostatecznie okazuje się sprawiedliwy, dobry, łaskawy dla swego ludu. Bóg musi jednak najpierw skarcić wszelką nieprawość, by chronić ludzi sprawiedliwych. Punktem kulminacyjnym nauki Habakuka o sprawiedliwości jest jego stwierdzenie, że „zginie ten, co jest ducha nieprawego, a sprawiedliwy z wiary żyć będzie” (2, 4). Do tej wypowiedzi proroka Habakuka nawiązał apostoł Paweł, przyjmując ją jako jedną z najważniejszych podstaw nauki o usprawiedliwieniu na podstawie wiary (Rz 1, 17, Gal 3, 11). Wiara, to zdolność całkowitego zaufania Bogu, bez względu na to, jak trudne i mroczne są doświadczenia, przez które trzeba przejść. Ludzi wierzących oczekuje wspaniała przyszłość. Być może ich droga jest nieraz trudna i długa, ale całkowicie pewne jest to, że ostatecznie odniosą zwycięstwo.

Właściwie prorok mówi nie o wierze, lecz o wierności, co jeszcze bardziej podkreśla potrzebę zaufania Bogu i uwypukla tę wielką prawdę, że przyjęci przez Boga, zbawieni możemy być tylko wtedy, gdy Mu zawierzymy, ufamy i dochowujemy wierności. W takiej postawie manifestuje się prawdziwa wiara w ujęciu biblijnym. Korzenie tej nauki tkwią już w Starym Testamencie.

„Zaiste, drzewo figowe nie wydaje owocu, a na winoroślach nie ma gron. Zawodzi drzewo oliwne, a rola nie dostarcza pożywienia. W ogrodzeniu nie ma owiec, a w oborach nie ma bydła. Lecz ja będę radował się w Panu, weselił się w Bogu mojego zbawienia. Wszzechmogący Pan jest moja mocą. Sprawia, że moje nogi są chyże jak nogi łań, i pozwala mi kroczyć po wyżynach. Przewodnikowi chóru przy wtórze instrumentów strunowych.”

Księga Habakuka 3, 17-19

Chwała Bogu! Witam Was i dziękuję za pamięć o mnie oraz przesłane pocztówki. Ostatnio poczułem, że moja społeczność z Ojcem jest zakłócona. Wyznałem swoje grzechy i już jest dobrze. W tym celu nawet 4 dni pościłem. Post uwalnia od wszelkich uzależnień. Za pornografią, cudzołóstwem i innymi grzechami seksualnymi kryje się zły duch. Post rozbija wszystkie naleciałości ze świata. Niedługo przysługuje mi staranie się o warunkowe zwolnienie. Będę się o to starał. Błogosławię Was i czekam na kolejny list.

Dziękuję, Kochani, za list i wsparcie. Cieszę się za każdym razem, gdy otrzymuję od Was korespondencję. Wierny jest Bóg i odpuszcza każdy nasz grzech, jeśli tylko szczerze je wyznajemy i żałujemy. Nie wyobrażam sobie już życia bez Boga. Najważniejsze, by okazywać wierność Panu i żyć w bojaźni Bożej. Życzę Wam obfitego błogosławieństwa w dalszej pracy dla Boga. Niech Bóg Was błogosławi.

Dzień dobry, moja historia nawrócenia jest może banalna, ale pewnego dnia przyszedł moment, że miałem wszystkiego dosyć. Wegetowałem w ciężkiej depresji i nie miałem woli życia. Sam zacząłem modlić się do Boga, co mam robić ze swoim życiem. Powiedziałem Bogu, że jeśli chce mnie wykorzystać do swoich celów, to proszę Go o jakiś znak – coś, co pozwoli mi poczuć, że nie jestem bezwartościowym śmieciem i jest cel dla mnie. Po paru dniach zmienili mi współwięźnia. Przyszedł facet, który miał w torbie Biblię i traktaty. Pokazał mi, że kończy kurs biblijny. Zacząłem się tym interesować i w końcu sam zacząłem kurs biblijny. Tak się nawróciłem i trwam w Bogu do dzisiaj. Dziękuję Bogu za możliwość bycia Jego dzieckiem! Pozdrawiam Was!

Księga Sofoniasza

Autor

Imię Sofoniasz znaczy „Jahwe ochronił” (hebr. Sefanjah). Człowiek ten pochodził z królewskiej linii Dawida, był praprawnikiem króla Ezechiasza (Hiskiasza). Te informacje znajdujemy w tytule księgi, gdzie prorok stwierdza: „Słowo Pańskie, które zostało skierowane do Sofoniasza, syna Kusziego, syna Gedaliasza, syna Amariasza, syna Ezechiasza (Hiskiasza), za dni Jozjasza, syna Amona, króla judzkiego”. Sofoniasz był więc spokrewniony z królem Jozjaszem i niewątpliwie brał czynny udział w przygotowaniu i przeprowadzeniu reformy religijnej, która dokonała się za panowania tego ostatniego bogobożnego króla Judy.

Czas

Panowanie króla Jozjasza przypadło na lata 639–608 przed Chrystusem. Sofoniasz działał w pierwszym okresie rządów Jozjasza, przed reformą religijną w 622 r. p.n.e. W tym okresie działał też w Królestwie Judzkim Nahum i młody Jeremiasz. Jozjasz wstąpił na tron po długim panowaniu niegodziwego króla Manassesza i zainaugurował wielką reformę religijną, która zaowocowała duchowym przebudzeniem, ostatnim w historii Judy (622 r.). Prorok Sofoniasz odegrał ważną rolę w tych wydarzeniach, był jednym z przywódców przebudzenia, wspierał króla Jozjasza w odnowie religijnej i duchowej narodu.

Poselstwo

Prorok piętnował wypaczenia religijne i zapowiadał jako karę inwazję potężnego nieprzyjaciela. Sofoniasz mógł przepowiedzieć najazd Scytów, którzy po odniesieniu zwycięstwa pod Niniwą w 625 r. p.n.e. dotarli aż do wybrzeży Morza Śródziemnego i zajęli

część ziemi judzkiej, leżącej w pasie nadmorskim. Najbardziej spustoszone zostały wtedy Saron i Szefera wspomniane przez Sofoniasza (2, 4–7). Prorok mógł mieć na uwadze także późniejszą inwazję Babilończyków, którzy w 597 r. zdobyli Jerozolimę i zabrali część ludu judzkiego do niewoli, a w 586 r. ostatecznie spustoszyli i spalili całe miasto, wraz ze świątynią. Sofoniasz wybiegał myślą jeszcze dalej, w czasy eschatologiczne, zapowiadając kataklizmy, jakie nastąpią w czasach ostatecznych. Wielokrotnie czytamy w jego księdze o nadchodzącym Dniu Pańskim, np.: „Milczcie przed obliczem Pana Boga, gdyż bliski jest Dzień Pański” (1, 8), „Bliski jest wielki Dzień Pana, bliski i rychły on bardzo” (1, 14).

Księga Sofoniasza zawiera szereg mów proroka o charakterze gróźb lub pocieszeń. Najpierw Sofoniasz zapowiada sąd nad Judą i Jerozolimą (1, 2–18), potem zwiastuje sąd nad obcymi narodami (2, 1–15), a na koniec jeszcze raz wzywa Jerozolimę do opamiętania (3, 1–8).

Księgę zamykają obietnice mesjańskie (3, 9–15). Prorok pociesza lud judzki, zapewniając mu pomyślną przyszłość, odrodzenie duchowe i moralne.

Porównując poselstwo Sofoniasza i współczesnego mu Nahuma, możemy powiedzieć, że obaj zapowiadają nadejście Bożej kary, ale podczas gdy Nahum koncentruje się na upadku Niniwy i potężnej Asyrii, Sofoniasz zapowiada nadejście Bożej kary w wymiarze powszechnym, zapowiada sąd Pana nad wszystkimi narodami.

W końcowej części księgi znajduje się zapowiedź pojawienia się „czystych warg” przywróconych narodom, „aby wszyscy wzywali imienia Pana i służyli Mu jednomyślnie”. Jest to zapowiedź całkowitego, doskonałego objawienia się Boga ludzkości, w wyniku którego nastąpi wielkie duchowe przebudzenie. Ludzie spośród wszystkich narodów nawrócą się do Boga, będą śpiewać radosne pieśni odkupienia, cała ziemia rozbrzmiewać będzie uwiel-

bieniem płynącym z ust Bożego ludu. Choć Sofoniasz nie zapowiada wprost nadejścia Mesjasza, wyraźnie wskazuje na czasy mesjańskie. Pośrednio zwiastuje zwycięstwo Ewangelii, Dobrej Nowiny o zbawieniu, które nastąpi w czasach końca dzięki wielkiej mocy, sprawiedliwości i łaskowości Pana.

Listy od korespondenta z Polski północnej

Witajcie kochani! 10 lat temu napisałem do Was pierwszy list! Od tego czasu staliście się moją inspiracją oraz drogą wzrostu w relacji z Bogiem. Jestem Wam bardzo wdzięczny za to, że odpisaliście na mój list i przez te wszystkie lata jesteście ze mną. Za 4 miesiące wychodzę i budzi to we mnie dużo obaw, czy sobie poradzę i jak to będzie wszystko wyglądać. Dziękuję, że jesteście dla mnie duchowym wsparciem i darem. Zamknięto mnie na wyrok 25 lat, kiedy miałem 35 lat. Trudno – to był błąd. Teraz jestem inną osobą. Chcę żyć inaczej. Dziękuję Wam za wsparcie! Czekam na kolejny kontakt! Błogosławię Was.

Listy od korespondenta z Polski południowej

Od kilkunastu wiosen przebywam w więzieniu. Pewnego razu pożyczyłem od kolegi Biblię i po kilku miesiącach czytania doszedłem do wniosku, że chciałbym zmienić swoje dotychczasowe życie i służyć Panu Jezusowi, a nie diabłu. Może to brzmi banalnie, ale zafascynowały mnie Ewangelie i życie Jezusa. Po jakimś czasie oddałem Mu swe życie i teraz jestem zupełnie innym człowiekiem. Jednak jest tyle różnych interpretacji Biblii, że w końcu się pogubiłem. Od dawna szukam prawdy, ale potrzebuję pomocy, gdyż chwilami wpadam w zniechęcenie. Mam nadzieję, że u Was ją znajdę i ofiara, jaką zapłacił Jezus, będzie dotyczyła również mojej osoby.

Programy nadawane w czasie zimowym 2016/17 przez „Impuls” TWR Polska:

W okresie:	30.10.2016 - 31.12.2016	1.01.2017 - 26.03.2017
------------	-------------------------	------------------------

	21:15 - 21:45 Fale średnie 1395 kHz	21:45 - 22:15 Fale średnie 1467 kHz
Pn	„Wędrówka przez Biblię” pasjonująca podróż przez Pismo Święte z Markiem Cieślarem	„Wędrówka przez Biblię”
Wt	„Wędrówka przez Biblię”	„Wędrówka przez Biblię”
Śr	„Wędrówka przez Biblię”	„Wędrówka przez Biblię”
Cz	„Wędrówka przez Biblię”	„Wędrówka przez Biblię”
Pt	„Wędrówka przez Biblię”	„Wędrówka przez Biblię”
So	„Żywa Wiara” problemy biblijne program Ryszarda Tyśnickiego	(-)
N	„Sedno” wg "In Touch" Charlesa Stanleya	„Sedno” wg "In Touch" Charlesa Stanleya

Naszych programów w szerszym wyborze mogą Państwo słuchać w internecie - pod adresami:

<http://www.twr.osw.pl> oraz <http://ttb.twr.org> lub <http://www.twr360.org>

Nasz e-mail: itwrp@poczta.onet.pl oraz telefon: (+48) 601 400 892.

PAŹDZIERNIK	LISTOPAD
<p><i>Księga Amosa</i></p> <p>24.10.2016 2: 1 - 5 25.10.2016 2: 6 - 16 26.10.2016 3: 1 - 6 27.10.2016 3: 7 - 15 28.10.2016 4: 1 - 10 31.10.2016 4:10 - 5:3</p>	<p><i>Drugi List Piotra</i></p> <p>21.11.2016 2:21 - 22 22.11.2016 3:1 - 7 23.11.2016 3:8 - 10 24.11.2016 3:11 - 18</p> <p><i>Księga Abdiasza</i></p> <p>25.11.2016 1:1 - 2 28.11.2016 1:3 - 4 29.11.2016 1:5 - 9 30.11.2016 1:10 - 14</p>
LISTOPAD	
<p><i>Księga Amosa</i></p> <p>1.11.2016 5:4 - 17 2.11.2016 5:18 - 27 3.11.2016 6:1 - 7 4.11.2016 6:8 - 7:15 7.11.2016 7:16 - 8:6 8.11.2016 8:7 - 9:1 9.11.2016 9:2 - 15</p> <p><i>Drugi List Piotra</i></p> <p>10.11.2016 1:1 - 2 11.11.2016 1:3 - 7 14.11.2016 1:8 - 15 15.11.2016 1:16 - 21 16.11.2016 2:1 - 3 17.11.2016 2:4 - 8 18.11.2016 2:9 - 20</p>	
	GRUDZIEŃ
	<p><i>Księga Abdiasza</i></p> <p>1.12.2016 1:15 - 21</p> <p><i>Księga Jonasza</i></p> <p>2.12.2016 Wstęp 5.12.2016 1:1 - 3 6.12.2016 1:4 - 10 7.12.2016 1:11 - 2:2 8.12.2016 2:1 - 6 9.12.2016 2:7 - 11 12.12.2016 3:1 - 2 13.12.2016 3:3 - 10</p>

GRUDZIEŃ	STYCZEŃ
<p style="text-align: center;"><i>Księga Jonasza</i></p> <p>14.12.2016 3:10 - 4:4 15.12.2016 4:5 - 11</p> <p style="text-align: center;"><i>Pierwszy List Jana</i></p> <p>16.12.2016 1:1 - Wstęp 19.12.2016 1:2 - 4 20.12.2016 1:5 - 7 21.12.2016 1:8 - 10 22.12.2016 2:1 - 2 23.12.2016 2:3 - 6 26.12.2016 2:7 - 11 27.12.2016 2:12 - 17 28.12.2016 2:18 - 21 29.12.2016 2:22 - 29 30.12.2016 3:1 - 3</p>	<p style="text-align: center;"><i>Pierwszy List Jana</i></p> <p>11.01.2017 4:18 - 5:2 12.01.2017 5:3 - 8 13.01.2017 5:9 - 13 16.01.2017 5:14 - 21</p> <p style="text-align: center;"><i>Księga Micheasza</i></p> <p>17.01.2017 1:1 - 2 18.01.2017 1:2 - 7 19.01.2017 1:8 - 12 20.01.2017 1:13 - 16 23.01.2017 2:1 - 11 24.01.2017 2:12 - 3:4 25.01.2017 3:5 - 12 26.01.2017 4:1 - 5 27.01.2017 4:6 - 14 30.01.2017 5:1 - 2 31.01.2017 5:3 - 15</p>
STYCZEŃ	LUTY
<p style="text-align: center;"><i>Pierwszy List Jana</i></p> <p>2.01.2017 3:4 - 10 3.01.2017 3:11 - 18 4.01.2017 3:19 - 24 5.01.2017 4:1 - 3 6.01.2017 4:4 - 7 9.01.2017 4:8 - 10 10.01.2017 4:11 - 17</p>	<p style="text-align: center;"><i>Księga Micheasza</i></p> <p>1.02.2017 6:1 - 5 2.02.2017 6:6 - 8 3.02.2017 6:9 - 15 6.02.2017 6:16 - 7:5 7.02.2017 7:6 - 15 8.02.2017 7:15 - 20</p>

LUTY	MARZEC
<p><i>Drugi List Jana</i></p> <p>9.02.2017 Wstęp 10.02.2017 1 - 2 13.02.2017 3 - 6 14.02.2017 7 - 8 15.02.2017 9 - 13</p> <p><i>Trzeci List Jana</i></p> <p>16.02.2017 1 - 3 17.02.2017 3 - 7 20.02.2017 7 - 10 21.02.2017 11-15</p> <p><i>Księga Nahuma</i></p> <p>22.02.2017 Wstęp 23.02.2017 1:1 - 3 24.02.2017 1:3 - 10 27.02.2017 1:11 - 15 28.02.2017 2:1 - 4</p>	<p><i>Księga Nahuma</i></p> <p>2.03.2017 3:1 - 6 3.03.2017 3:7 - 19</p> <p><i>Księga Habakuka</i></p> <p>6.03.2017 1:1 7.03.2017 1:2 - 5 8.03.2017 1:6 - 12 9.03.2017 1:12 - 17 10.03.2017 2:1 - 3 13.03.2017 2:4 14.03.2017 2:5 - 12 15.03.2017 2:12 - 20 16.03.2017 3:1 - 6 17.03.2017 3:7 - 19</p> <p><i>Księga Sofoniasza</i></p> <p>20.03.2017 1:1 - Wstęp 21.03.2017 1:2 - 5 22.03.2017 1:5 - 12 23.03.2017 1:13 - 2:2 24.03.2017 2:3 - 15 27.03.2017 3:1 - 8 28.03.2017 3:9 - 20</p>
MARZEC	
<p><i>Księga Nahuma</i></p> <p>1.03.2017 2:5 - 3:1</p>	
<p>Nasz adres: „Impuls” TWR ul. Klodnicka 2 PL-54-217 Wrocław</p> <p>Tel: 601 400 892 Fax: 71/351 39 73</p> <p>e-mail: itwrp@gmx.net e-mail: itwrp@poczta.onet.pl</p> <p>Konto: PKO BP IV Oddział Wrocław 05 1020 5242 0000 2702 0020 4313</p>	 <p>Impuls Polska Redakcja broszury Marek Cieślak</p>